

ПОЛІТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ АВТОКЕФАЛІЗАЦІЇ У ПЕРІОД МІЖСОБОРНОЇ ПРИСУТНОСТІ У ХХ СТ.

POLITICIATION OF THE PROCESS OF AUTOCEPHALIZATION IN THE PERIOD OF INTER-CATHEDRAL PRESENCE IN THE XX CENTURY

Кобетяк А.Р.,

кандидат філософських наук,

*доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»*

У статті досліджуються основні принципи та механізми функціонування церковно-адміністративної системи управління православної церкви. Встановлено, що церковне життя – це процес динамічний та живий. Церква рухається вперед у фарватері політичного життя та вимушена реагувати на суспільні запити, проблеми та геополітичні питання. Визначено, що формування двох політичних підходів (слов'янського та грецького) до розуміння структури Вселенського православ'я стало причиною сучасної кризи в церкві. Вказано, що «церковні непорозуміння» стали очевидними після Великого собору 2016 р. на Криті та підписання Томосу для Української церкви. Встановлено роль Всеправославного Собору та Вселенського патріархату, який займає першість у православному світі, в процесі проголошення автокефального статусу нової Помісної церкви.

У статті розглядається підготовка важливого документу на передсоборних нарадах. Він має регулювати процес надання статусу незалежної церкви. Однак, на Великому Соборі «Автокефалія та способи її проголошення» так і не було прийнято до розгляду. У дослідженні висвітлюються трансформаційні процеси інституту автокефалії під тиском політичних змін на Балканах та світі загалом, а також його значення у сучасній церкві.

З точки зору православної еклезіології зрозуміло, що по своїй структурі, кожна із національних церков неодмінно має бути політично та адміністративно незалежною. Проте, сьогодні низка національних церков тривалий час чекають юрисдикційного та політичного визнання. Доведено, що у період пізньої Візантії автокефалія трансформувалась від природного стану існування до церковно-політичного явища. А у період міжсоборної присутності – у виключно політичне.

Визначено, що держава завжди була зацікавленою стороною у процесі незалежності національної церкви. Кожна незалежна країна хоче мати власну церковну інституцію, тому вона виступає захисником прав та повноважень церкви, розташованої в межах її територіальних володінь. Це значною мірою впливає на сучасні геополітичні відносини між незалежними Помісними церквами. Встановлено, що автокефалія виступала адаптаційним пристосуванням церкви до політичної географії держави. У статті встановлено, що Вселенська церква, будучи єдиною за сутністю, розділена на незалежні Помісні церкви за адміністративним та національним принципом.

У статті встановлено, що інституційні суперечки сучасних Помісних церков, у більшості випадків пов'язані із «канонічною територією» та межами їх впливу. Це безпосередньо пов'язане із набуттям автокефального статусу. Зроблено висновок про те, що такі глобальні проблеми Всецерковного значення можуть бути вирішені виключно соборним шляхом та розумом. Для цього необхідна участь всіх православних ієрархів, в тому числі і невизнаних церков, щоб врахувати їх позицію.

Ключові слова: релігія, геополітика, автокефалія, політичний тиск, собор, церковний апарат, політичний інститут.

The article investigates the basic principles and mechanisms of functioning of the church-administrative system of management of the Orthodox Church. It has been established that church life is a dynamic and lively process. The Church is moving forward in the path of political life and is forced to respond to social demands, problems and geopolitical issues. It is determined that the formation of two political approaches (Slavic and Greek) to the understanding of the structure of the Ecumenical Orthodoxy was the cause of the current crisis in the church. It is stated that "church misunderstandings" became apparent after the Great Council of 2016 in Crete and the signing of the Tomos for the Ukrainian Church. The role of the All-Orthodox Council and the Ecumenical Patriarchate, which is the leader in the Orthodox world, in the process of proclaiming the autocephalous status of the new Local Church has been established.

The article considers the preparation of an important document at pre-congress meetings. It should regulate the process of granting the status of an independent church. However, at the Great Council "Autocephaly and ways to proclaim it" was not accepted for consideration. The study highlights the transformational processes of the institution of autocephaly under the pressure of political change in the Balkans and the world at large, as well as its importance in the modern church.

From the point of view of Orthodox ecclesiology, it is clear that in its structure, each of the national churches must be politically and administratively independent. Today, however, a number of national churches have long awaited jurisdictional and political recognition. It is proved that in the period of late Byzantium autocephaly was transformed from a natural state of existence to a church-political phenomenon; and in the period of inter-conciliar presence to exclusively political.

It is determined that the state has always been a stakeholder in the process of independence of the national church. Every independent country wants to have its own church institution, so it defends the rights and powers of the church, located within its territorial possessions. This greatly affects the current geopolitical relations between the independent Local Churches. It is established that autocephaly was an adaptive adaptation of the church to the political geography of the state. The article establishes that the Ecumenical Church, being united in essence, is divided into independent Local Churches on an administrative and national basis.

The article finds that the institutional disputes of modern Local Churches are, in most cases, related to "canonical territory" and the limits of their influence. This is directly related to the acquisition of autocephalous status. It is concluded that such global problems of universal significance can be solved only by conciliar means and reason. This requires the participation of all Orthodox hierarchs, including unrecognized churches, to take into account their position.

Key words: religion, geopolitics, autocephaly, political pressure, cathedral, church apparatus, political institute.

Постановка проблеми. Політична ситуація ХХ ст., пов'язана із світовими війнами, міграцією населення та геополітичними трансформаціями, значно вплинула на релігійну мапу світу. Це час становлення нових національних країн та формування автокефальних Помісних церков. Значною мірою велика геополітика вплинула і на можливість проведення епохального світового зібрання православних, яке мало стати VIII Вселенським собором. Ідея скликання Великого Всеpravославного собору не нова. Православна церква впродовж багатьох століть не може зібратися для спільного обговорення найважливіших церковних проблем. Реалії економічного, політичного та географічного світу постійно змінюються, тому суспільство закономірно потребує відповідної реакції Церкви на політичні події, що відбуваються. Відтак, скликання Всеpravославного собору є необхідною об'єктивною умовою її існування сьогодні. Крім того, саме Собор є найвищим органом управління православної церкви, його ратифікації потребують численні рішення, прийняті в різний час Помісними соборами православних церков. Наприклад, Томоси про автокефалію, надані після останнього Вселенського зібрання ще у VIII ст. необхідно підтвердити на такому соборі.

Одним з найактуальніших питань останнього сторіччя, яке наразі не вирішене, є надання автокефального статусу Помісній церкві, яке значно впливає на геополітичну ситуацію у світі. Саме воно було одним із основних каменів спотикання для скликання Всеpravославного собору, який було частково зірвано на Криті. Політичне протистояння церковних центрів Константинополя та Москви значно загострилось саме у ХХ ст. Церкви засвідчують різне еклезіологічне розуміння структури Вселенського православ'я. Це призвело до неодноразового відкладення дати проведення Собору. Це велике зібрання ієрархів повинне відповісти на сучасні світові проблеми, перш за все політичні та церковні. Одним із організаторів такого заходу був Константинопольський патріарх Мелетій IV, який зібрав всеpravославний конгрес (першу загальну нараду) для обговорення можливостей скликати VIII Вселенського собору.

Особливо загострилось питання автокефалізації нової Помісної церкви після подій на Балканах у період міжсоборної присутності, який прийнято вважати часом підготовки до Великого Всеpravославного собору. Низка нових національних церков, отримавши державну незалежність, хотіли закріпити свій статус і у церковній площині. У хронологічних межах період підготовки Собору

розтягнувся на століття, оскільки дата постійно переносилась через неузгодження Константинопольського та Московського патріархатів із ключових питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання необхідності скликання Всеpravославного собору і суміжної з цим проблеми набуття церквами автокефального статусу зверталися провідні політологи, богослови та ієрархи різних часів. Особливо активно питання скликання Собору обговорювалось впродовж ХХ ст. досягнувши апогею перед Великим Собором на Криті у 2016 р. Ідеологами та рушіями передсоборних процесів були Патріархи Мелетій IV, Афінагор, Варфоломій, Алексій I, Кирило, Іриней, архієреї та священники різних країн, зокрема: Дамаскин (Папандреу), Йоанн (Зізіулас), Іларіон (Алфеев), Іоанн Пергамський, Іван (Огієнко), Іоанн Мейєндорф, Кирило (Говорун), а також багато інших, які активно долучались до обговорення самої ідеї скликання Собору та основних документів, які мали обговорюватись.

Про важливість скликання Великого Собору активно почали говорити ще наприкінці ХІХ ст. Такий собор є важливим не лише для православних, а й для всього християнського світу. Очевидно, що зібрати загальноцерковний, тобто Вселенський собор, наразі складно, адже значні розбіжності трьох основних гілок християнства є відчутною перешкодою. Тому доречно говорити про Всеpravославний собор, як відповідь на актуальні питання життя церкви та суспільства. Світ невинно рухається вперед, свого розвитку зазнає і Церква. Значна частина канонів, тобто базових категорій церковного життя вже застаріла. У ХХІ ст. вони не відповідають навіть самій церковній практиці. А невиконання канонів і приписів Вселенських соборів – смертельний гріх. Відтак, є реальна необхідність осучаснити канонічний уклад сучасного життя, а це можна зробити лише на загальному Соборі [1, с. 412].

Відзначимо, що історія Європейських країн розглядається у значній еликій кількості робіт вітчизняних та зарубіжних учених політичного та геополітичного характеру. Прикметно, що більшість із них покликана визначити місце і роль нової незалежної Української православної церкви у становленні України в новому геополітичному просторі Європи. Зокрема, цій проблематиці присвячена інтегрована колективна монографія вітчизняних політологів за редакцією професора Фелікса Рудича [2]. Разом із тим, автори не могли оминати порівняльної характеристики релігій-

них процесів у центральноевропейських країнах з українськими реаліями.

Важливим для статті є дослідження О. Балакірева та Ю. Середи, які на основі багатого матеріалу статистичних та соціологічних даних показали відновлення релігійності після розпаду СРСР. Згідно результатів дослідження релігійні організації в Україні, як вагома складова громадянського суспільства виявилися розвинутішими як за кількістю, так і за різноманітністю, ніж, наприклад у Росії [3, с. 226]. У монографії автори висвітлили вплив релігійного фактору на демократизацію, довіру до соціальних інститутів, волонтерську діяльність та охорону навколишнього середовища. Окремий розділ присвячений політичному впливу на релігійну сферу. Зокрема науковці свідчать, і з їх думкою варто погодитись, що специфічність української ситуації, полягає у наявності в Україні конфесійно спрямованих політичних партій [3, с. 232].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З одного боку, можна констатувати значний науковий, політичний та теологічний аспект актуальності зазначеної проблематики та наявності низки ґрунтовних праць. З іншого – проблема набуття автокефального статусу, політичного регулювання цього процесу та чіткого визначення межі канонічної та адміністративної території впливу залишається відкритою. У наукових працях не простежується чіткий зв'язок між еклезіологічною моделлю ідеальної Церкви раннього етапу та сучасним адміністративно-політичним укладом церковного життя. Наявність ряду малодосліджених наукових проблем, зокрема обраної, щодо структури облаштування Вселенської церкви значно актуалізує навколоавтокефальну тематику.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в осмисленні трансформаційних процесів інституту автокефалії у ХХ ст., та політичного впливу основних релігійних центрів на цей процес. Період передсоборної присутності відзначався високим рівнем політизації релігійних процесів, що відбувалися протягом ХХ ст. Взаємодія між церквами має здійснюватись виключно на засадах миру, взаємного визнання та рівності. Узурпація церковної влади – це нашарування, якими обросла церковна інституція за століття свого існування. Це якраз і є наслідком політичних втручань держави у внутрішньоцерковні питання. Тому, увага дослідження зосереджена на самому феномені Церкви в її історичній ретроспективі. Завданням дослідження є спроба напрацювання нового, альтернативного підходу до проблеми автокефалії у сучасному світі. Національний принцип, який відіграв ключову роль у становленні низки нових незалежних церков, зокрема на Балканах, вже не задовольняє сучасну церковну громадськість.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для скликання Великого загального Собору, є суто практичні питання, пов'язані зі створенням низки нових автокефальних церков, наприклад оформлення діаспори та мігрантів, межі «канонічної території», становлення новопроголошених церков, питання посту, повторного шлюбу, міжконфесійні шлюби, ставлення до інославнох та багато інших. Митрополит Іларіон (Огієнко) стверджує, що сучасна церква переживає значні потрясіння, адже, фактично, відмовилась від Собору, який є основним лікарем всіх недугів. А без такого зібрання проблем у церкві назріло настільки багато, що вона не спроможна виконувати свою рятівну місію [4, с. 5].

Ще один вагомий аргумент необхідності скликання Собору – утворення 10 Помісних церков вже після останнього Вселенського собору. Відтак, є дві причини. Перша – всі автокефальні церкви, які не згадані в канонах Святих Соборів потрібно підтвердити рішенням відповідного Всеpravославного зібрання. По-друге, думка новопроголошених церков не могла бути врахована на Вселенських соборах, бо їх ще просто не було [1, с. 415].

Відзначимо той факт, що є й інше бачення скликання Собору. Група богословів, представлена переважно вихідцями з Російської імперії, наприклад В. Соловйов, В. Успенський та інші, стверджує, що сучасний Собор не є необхідним, адже Вселенські собори вирішували суто догматичні питання, окреслювали основні віроповчальні істини, наразі догматична діяльність у pravославній церкві припинена, відтак і Всеpravославний собор не актуальний [5].

Подібна позиція не отримала схвалення у сучасному міжцерковному діалозі. Все частіше йдеться про неможливість конкурентоздатності pravослав'я через консерватизм та неможливість пристосування до проблем і викликів сучасного світу. Євангеліє не дає відповіді на проблеми в глобалізованому світі. Для їх вирішення та роз'яснення необхідне Вселенське обговорення, але через неузгодження позицій окремих церков щодо важливих проблем, наприклад набуття автокефалії, Собор переноситься уже багато разів. Професор І. Власовський переконаний, що навіть серед високоосвічених церковників немає однастайності в основних питаннях, які хвилюють церкву в останні десятиліття. Це розділяє єдине pravославне церковне тіло на різні шматки. До таких питань належить автокефальний статус [6, с. 29]. Отже, скликання Всеpravославного собору сьогодні, попри існування різних думок, вважається переважною більшістю ієрархів та представників Помісних церков об'єктивною умовою подальшого розвитку pravослав'я.

Весь комплекс проблем та протиріч у міжцерковному спілкуванні можна звести до осно-

вної проблеми – автокефалія. З одного боку, це головна причина, чому має відбутися Всеправославний собор, де це питання буде узгоджене та вироблено чіткий механізм її проголошення, а з іншого – небажання Помісних церков домовитись з приводу набуття автокефальності. Ключовою прерогативою автокефальної, тобто незалежної церкви є її джерело влади, яке вона черпає сама із себе. Тобто автокефальна церква самодостатня. Вона вирішує всі проблеми свого існування самостійно. Найважливіше – вона сама обирає і висвячує свого першоієрарха. Крім загальних віроповчальних питань така церква повністю незалежна [7, с. 200].

У 1925 р. Собор не відбувся, оскільки для фактичного зібрання необхідно було попередньо обговорити та вирішити питання порядку денного. Тому впродовж кількох років відбулося декілька підготовчих нарад. Фактично вперше у новітній історії церкви, на зібранні 1930 р. піднімається питання дарування новим церквам автокефального статусу, адже це неоднозначно впливало на загальні міжправославні відносини. На той час назрівав міжправославний конфлікт через одноосібне дарування автокефалії Константинопольським патріархом Польській ПЦ. Через відмову РПЦ та кількох церков «передсобор» відкладено на невідомий термін [8, с. 126].

Наступна Всеправославна нарада мала відбутися з ініціативи РПЦ під керівництвом владних структур СРСР. Константинопольський патріарх відмовився від участі в передсоборній нараді, пояснюючи це впливом органів державної влади на РПЦ та неможливістю лідерства Москви в православному світі за таких умов [9, с. 135]. Розходження в еклезіологічній традиції між Москвою і Константинополем стало основною причиною невдачі. Згідно грецької традиції, лише Вселенський патріарх має право всеправославних ініціатив, натомість у вченні РПЦ – будь-яка автокефальна церква.

Для підтвердження своєї позиції, Константинопольський патріарх Афінагор у 1950 р. публікує окружне послання у якому зазначається, що Помісні церкви «спілкуються» лише через Вселенську патріархію. Лише так вони мають зв'язок одна з одною. Розрив з будь-яких причин із Константинополем означає розрив із православ'ям в цілому [7, с. 213]. Цей документ засвідчує офіційну еклезіологічну позицію структури світового православ'я Фанаром. З нього випливає модель взаємовідносин Константинополя з Помісними церквами. Хоча офіційно Помісні церкви є повністю незалежними та самоуправними, але Вселенський ієрарх може виступати як верховний арбітр та наглядач за дотриманням канонічних приписів. Це стає можливим через використання права апеляції до нього ієрархів з усього світу,

а також через керівництво й окормлення діаспори інших церков.

У підготовці до I Всеправославної наради 1961 р. на о. Родос відбулась важлива зустріч між Константинопольським та Московським патріархами. У результаті спільних домовленостей Москва визнала автокефальний статус Фінляндської ПЦ, а Вселенський патріарх зобов'язався забезпечити присутність на нараді Албанської, Болгарської, Польської та Чеської ПЦ, тобто номінально визнав їх автокефальний статус. Проте митрополит Чеських земель і Словаччини отримав Томос від Фанару набагато пізніше. Одним із найважливіших моментів на Родосській нараді, як і на двох наступних, було намагання делегації РПЦ внести зміни в організаційні моменти Передсобору. Зокрема, створення спільного міжцерковного органу з представників усіх Помісних церков, який мав підготувати майбутній Собор та почергове головування на подібних зібраннях. Означене відображало загальну еклезіологічну позицію РПЦ, яка полягала в визначенні автокефальних церков як рівних суб'єктів взаємодії. Вселенський патріархат однозначно виступав проти, адже вважав першість і головування своїм невід'ємним атрибутом [10, р. 123]. Член делегації від РПЦ архієпископ Никодим (Ротов) відстоював ідею повної рівності всіх Помісних церков, адже це впливало з їх автокефального, а отже рівноправного статусу. Серед інших рішень Наради на Родосі було й питання про автокефальний статус та новоутворені Помісні церкви.

У 1976 р. відбулася I Всеправославна передсоборна нарада в Шамбезі на якій представники делегацій вирішили відмовитись від літургійних та віроповчальних пунктів та зосередились на проблемах налагодження мирних відносин у Вселенському православ'ї. З основних питань для обговорення були «автономія і спосіб її проголошення» та «автокефалія і спосіб її проголошення». Також делегати винесли на обговорення проблему оформлення діаспори, яка суміжно пов'язана із автокефальним статусом. У процесі підготовки наради виникло протиріччя про автокефальний статус Американської ПЦ, який вона отримала від РПЦ. Відмінність у підходах до механізму автокефалізації призвело до відкладання проведення Собору на невизначений термін. Фанар наполягав на власній прерогативі у проголошенні автокефального статусу новоутвореної церкви та його Соборному обговоренні. Натомість РПЦ відстоювало позицію на праві «Материнської» церкви надання автокефалії [11, с. 9].

Впродовж 7–13 листопада 1993 р. у Православному центрі вселенської Патріархії в м. Шамбезі (Швейцарія) відбулося чергове засідання Міжправославної підготовчої комісії. У порядку денному розглядалося питання автокефалії і спосо-

бів її проголошення. У запропонованих варіантах вирішення проблематики проголошення автокефалії Помісними церквами було озвучено погляди та пропозиції щодо функціонування механізму надання автокефального статусу. Позиції православних церков розійшлися у питанні не інституту автокефалії, а способу її проголошення. У доповідях православних церков виражено повну згоду з еклезіологічним обґрунтуванням і церковним застосуванням інституту автокефалії у Вселенській церкві. Автокефалія, як інститут управління помісної православної церкви, визначалася на основі еклезіологічного вчення про помісну Церкву, яке було зафіксоване в православному переданні і в житті православної Церкви з часів апостолів і до цього дня [12, с. 115]. Помісними церквами підкреслювалася взаємообумовлена роль помісного і вселенського Соборів у православної традиції і практиці. Таким чином у Помісній церкві повністю розкривалася ідея всезагальної присутності православ'я, а Вселенська церква відображала ідеї й устремління усіх Помісних церков. Еклезіологічна і канонічна основа інституту автокефалії закріплює рівноправ'я автокефалії усіх Помісних Церков і не дозволяє розрізняти суверенну і залежну автокефалію у спілкуванні між автокефальними церквами [12, с. 125].

Перед початком роботи IV Всеpravославної передсоборної наради вчергове питання про автокефалію, автономію та діаспору не були узгоджені через відсутність спільних позицій та суперництво Константинополя та Москви. Однак у 1993 р. спільна комісія підготувала документ «Автокефалія та спосіб її проголошення», який одногосно був прийнятим за основу.

На V та VI підготовчих комісіях вивчення питань автономії, автокефалії та діаспори знову не призвели до одностайності. Остаточо було врегульовано лише документ «Автономія та спосіб її проголошення». У 2011 р. представники церков погодили спосіб дарування автокефалії. У Комюніке наголошувалося, що автокефалію проголошує саме Вселенський патріарх, але він повинен отримати згоду «Матері-Церкви» (киріархальної) і всеpravославне погодження. При цьому, Томос підписується не лише Вселенським патріархом, а й главами Помісних церков [13]. Проте цей документ було заблоковано через використання права вето. На наступних засіданнях Комісії було запропоновано відмовитися від Регламенту Всеpravославних передсоборних нарад у питанні голосування, а рішення приймати більшістю голосів. Проти такої процедури виступила РПЦ незважаючи, що раніше принцип консенсусу відстоював і Фанар [14, с. 217].

На великій нараді Предстоятелів у Стамбулі 2014 р. було прийнято історичне рішення про скликання Всеpravославного собору у 2016 р.

Питання про автокефалію та диптихи не обговорювалося за відсутності загального погодження. Рішення на Соборі та в підготовчих нарадах повинно було прийматись шляхом консенсусу.

Отже, основним результатом всіх передсоборних зібрань та обговорень, що стосується проблематики проголошення нової автокефальної церкви є наступне. По-перше, автокефалія надається певній частині вже автокефальній церкві з благословенням «Матері-Церкви». По-друге, автокефалія надається соборним принципом, а вручення Томосу мають підтвердити всі Помісні церкви. Однак процедура підписання Томосу та роль Вселенського патріарха у процесі автокефалізації нової Помісної церкви до кінця не була узгоджена.

Представлений на обговорення документ «Автокефалія та спосіб її проголошення» актуалізував богословський дискурс у межах православних церков. Зокрема, представники Елладської церкви відстоювали всезагальну участь помісних церков у проголошенні нової автокефальної церкви. Однак, якщо певна група церков або Материнська церква проголосить свою Дочірню церкву незалежною – це антиканонічно. Вселенському патріархату відведено особливу роль в організації цього процесу без одноосібного права надання Томосу [15]. Таким чином, проголошення нової церкви повинно прийматися одногосним рішенням, яке підтверджується на Всеpravославному соборі.

Натомість Руська, Румунська, Болгарська і Польська церкви відстоювали позицію, що Материнська або киріархальна церкви можуть надати незалежність своїй частині (дочірній церкві). Разом із тим, паралельно має відбуватися Всеpravославне визнання новопроголошеної церкви. Важливо, що компетенція Материнської церкви розповсюджується виключно на власну територію. Тобто собор єпископів певної Помісної церкви може самостійно проголосити незалежність своєї частини, наприклад кількох єпархій, але це рішення буде потребувати Вселенського визнання. Делегація Румунської церкви запропонувала компромісний варіант, згідно якого, «Матір-Церква» спочатку радиться з іншими Церквами-сестрами, а потім вже надає автокефалію. Лише у випадку, коли церква, яка просить незалежності не отримує на це згоди Материнської церкви, вона може апелювати до Всеpravославного рішення.

Таким чином, делегації церков не прийшли до спільного рішення щодо узгодженого механізму надання автокефального статусу. Це ще раз доводить, що автокефалія нової церкви – питання загальносвітове, а тому може бути вирішено лише соборним рішенням. Хоча кожна з церков наводила різні канонічні норми та історичні приклади, які по-різному трактувалися кантоністами в силу конкретних обставин, але в своїх доповідях базувались саме на церковному канонічному

переданні, так як поняття автокефалії виходить із еклезіологічного устрою Церкви. Основне, в чому не змогли домовитись – спосіб проголошення і орган, який може розпочинати таку процедуру та підписувати кінцевий документ.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Важливою подією у житті церкви став Великий Собор 2016 р., який зі значними політичними розбіжностями і демонстративною відсутністю кількох Помісних церков, все ж пройшов на о. Крит. Необхідність скликання Великого Собору сьогодні дуже актуальна, адже накопилась значна кількість важливих церковно-політичних питань. У ХХ ст. церкви пройшли складний шлях до його підготовки, десятки зустрічей і передсоборних нарад, обговорення в різноформатних комісіях, політичні дебати, зібрання Предстоятелів. Врешті, сторічні потуги закінчились частково зірваним Собором. Така тривала підготовка пов'язана з формуванням двох політично протилежних таборів, які очолюють Константинопольський та Московський патріархати. Небажання узгодити позиції церков по ключовим питанням кожного разу відтермінували Собор. Разом із тим в контексті підготовки було напрацьовано десятки важливих документів, які отримали загальне визнання.

Що стосується автокефалії та способу її набуття, то всі православні церкви однозначно підтримують еклезіологічне обґрунтування, канонічну та політичну обумовленість самого інституту автокефальності. В процесі передсоборних нарад одногосно вирішено базувати вчення про автокефалію виключно на канонічному праві та церковній традиції. Представники Помісних церков досягли згоди в питанні, що проголошення нової автокефальної церкви – справа Вселенського масштабу та має значний політичний підтекст. Відтак, необхідне одногосне визнання всіх церков, незалежно від способу самого проголошення та підписання Томосу та ролі в цьому процесі Вселенської патріархії. Будь-яка автокефальна церква не може одноосібно вирішити справу загальноцерковного масштабу. Новопроголошена автокефальна церква є рівноправною сестрою-учасницею всіх вже визнаних Помісних церков. Ніхто в односторонньому порядку не може позбавити її нового статусу. Через низку Всеправославних колізій, політичних непорозумінь та взаємних звинувачень, пов'язаних із проголошенням автокефалії Української церкви, сьогодні є бажання більшості церков допрацювати та затвердити документ «Автокефалія та спосіб її проголошення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Саган О. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан. – К.: Світ Знань, 2004. 912 с.
2. Рудич Ф. (керівник), Балабан Р., Дергачов О. та ін. Україна у сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти: монографія. Міжрегіональна академія управління персоналом, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Київ : МАУП, 2002. 487с.
3. Balakireva O. Religion and Civil Society in Ukraine and Russia / Olga Balakireva, Iuliia Sereda. *Religion and Civil Society in Europe* [edited by Joep de Hart, Paul Dekker and Loek Halman]. Dordrecht : Springer Science, 2013. P. 219–250.
4. Іларіон (Огієнко), митрополит. Сучасний стан поєднання Церков. Віра й культура. 1964. Ч. 4 (124). С. 4–6.
5. Успенський В. Вопрос «о догматическом развитии». Христианское чтение. Кн. XI-XII (репринт). 1904.
6. Власовський І. Канонічні й історичні підстави для автокефалії Української Православної Церкви. *Богословський Вісник (Мюнхен)*. – Ч. I. – 1948. – С. 29–34.
7. Шишков А. Церковная автокефалия через призму теории суверенитета Карла Шмитта. *ГОСУДАРСТВО – РЕЛИГИЯ – ЦЕРКОВЬ*. 2014. № 3. С. 197–224.
8. О Просиноде. *Журнал Московской патриархии*. 1932. № 113. М. : Издательский совет Русской Православной Церкви, 2001. С. 126–127.
9. Гусев А. История підготовки Всеправославного Собора. *ГОСУДАРСТВО – РЕЛИГИЯ – ЦЕРКОВЬ. Всеправославный собор: підготовка, повестка, контекст*. 2016. № 1 (34). С. 128–164.
10. Shishkov, A. Einige Besonderheiten der Position der Russischen Orthodoxen Kirche im panorthodoxen vorkonziliaren Prozes. *Una Sancta*. – № 2(70). P. 119–129.
11. Переписка иерархов в связи с автокефалией Американской православной церкви. *Журнал Московской патриархии*. 1970. № 9. С. 6–15.
12. Заремба Є. Міжправославний конфлікт в Україні: витоки, перебіг, перспективи подолання. Дис канд. філософ. наук. К., 2018. 230 с.
13. Commission interorthodoxe préparatoire 9–17 Décembre 2009. Communiqué, Ecumenical Patriarchate of Constantinople. – Access mode : <http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=en&id=1141&ta=fr>.
14. Дамаскин (Папандреу), митрополит. Православная диаспора. Доклад на заседании Межправославной Подготовительной Комиссии, Шамбези 7-13 ноября 1993 г. URL: <http://www.orthodox-researchinstitute.org>.
15. Дамаскин (Папандреу), митр. Автокефалия и способ ее провозглашения: Выступление на Заседании Межправославной Подготовительной Комиссии, Шамбези (1993 г.). *Православие и мир*. – Кипр. Изд. Ливани – Нэа Синара, 1994.